

СТАНОВИЩЕ¹

от проф. д.н. Андреана Ефтимова, СУ „Св. Климент Охридски“
(*научна длъжност, научна степен, име, фамилия, образователна/научна институция*)

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в научна област 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Медии и комуникации – манипулация в комуникацията)

с дисертационен труд на тема: „Манипулативни техники в езика на фотографията (Фотографските знаци и тяхното визуално въздействие при невербалната комуникация)“, представен от **Иван Александрович Захариев**, редовен докторант в катедра „Комуникация, връзки с обществеността и реклама“ на Факултета по журналистика и масова комуникация с научен ръководител: проф. д-р Венцеслав Бондиков

I. Оценка на качествата на дисертационния текст

В обсега на интереса на докторанта са фотографските техники за изобразяване на невербални знаци за целенасочено въздействие върху психиката (чрез активиране на данни, стереотипи, спомени и представи в съзнанието и предварително планирани емоционални реакции и поведение) на аудиторията, обслужващо манипулативни стратегии в масмедиите. Акцентира се върху възможностите за изменението или изкривяването на връзката между фотографията и нейния референт, които са в основата на развитието на цяла индустрия за манипулиране на общественото мнение. Изключително коректно са определени обектът, предметът, целта, методите и задачите на изследването. Иновативен е специфичният изследователски подход, при който се търси взаимовръзка между подбраните невербални знаци (от тактилната модалност) в снимките и манипулативната им употреба в социалните мрежи (Фейсбук) на 12 политически лидери. Тук бих отбелязала, че в процеса на изследователската си работа Иван Захариев винаги е изненадвавал приятно със специфични ракурси и идеи в своите публикации, което показва не само силна мотивация и интерес към темата, но и творчески подход към нея.

Нормално е в главите с реализиран теоретичен преглед авторът да потърси интердисциплинарни връзки при изясняването на понятия като комуникация, манипулация, медийна фотография и др. Любопитно за читателя би било Иван Захариев да ни позволи да проследим мисловния процес на приемане и отхвърляне на различните постановки, който го извежда до иначе добре формулирана работна дефиниция на понятието *комуникация*. Много адекватно е присъствието на подглавата, посветена на целите на комуникацията (с. 24-28), тъй като чрез нея се извежда предметът на изследването – въздействието върху реципиента чрез фотографията. Представянето на базовите комуникационни модели и елементи (с. 28-43) би могло да акцентира не върху описанието на вече добре известни и преекспонирани модели на комуникацията, а върху съпоставянето им и ролята им в разбирането на комуникационното взаимодействие и въздействие. Приветствам обяснението (с. 42-43), благодарение на което става ясно как част от моделите се използват в дисертацията с аналитична и експликативна стойност.

В подглавата, посветена на видовете комуникация, съвсем мотивирано се очертават (1) различията между понятията *образ* и *изображение* въз основа на постановките и модела на

¹ Забележка: Текстът в курсив предлага опорни точки за оценка на изследователските резултати. Препоръчителен обем на становището – 2-3 стандартни страници

Дж. Т. Мичъл, (2) структурата на фотографското съобщение по Р. Барт, У. Еко и К. Мец, (3) спецификите при четенето на визуалния фотографски код. С оглед на изследователския проблем съвсем уместно се представят възгледите на А. Соколов за комуникативното взаимодействие между субекта и обекта, както и постановките на редица автори за същността и функциите на масовата комуникация, като отново не е избегнато механичното им изреждане в изложението. Добро впечатление правят прокараните интердисциплинарни връзки в теоретичния преглед, които водят до въвеждането на ефектни метафори, благодарение на преноса на термини от една научна област в друга – например *визуална реч* (терминологизирано словосъчетание на руския лингвист Максим Кронгауз, с. 93), *фотографски език* и *изказ без синтаксис* (Маршал Маклуън, с. 93) и др.

Като част от изследователския план втората глава на дисертационния труд се занимава с манипулацията като социален феномен. Тук в най-голяма степен докторантът е успял да хомогенизира теоретичния преглед, като типологизира схващанията за манипулацията и изведе обобщението, „че във визуалната комуникация фотографията въздейства върху психиката на човека по ненасилствен начин, като предизвиква изкуствени подсъзнателни асоциации в паметта на манипулирания обект, с което променя неговите психични реакции и поведение“ (Дис., с. 117). Изследвайки спецификите на фотографията и медията по отношение на възможностите им за манипулация, докторантът се ангажира с изясняването на още понятия – лъжата, измамата, фалшификацията, дезинформацията, пропагандата. Примерите, с които илюстрира участието на фотографията в тези манипулативни технологии, са впечатляващи. Принос е и авторската сравнителна таблица на четирите аспекта на съобщението – дезинформацията, пропагандата, пиара и рекламата, базирана върху модела на Ф. Шулц фон Тун. Чрез нея се прави опит да се обяснят разликите в посланията на четирите технологии за въздействие и да се създаде модел за разпознаването и разграничаването на вида манипулативна функция на фотографските изображения в медиите.

В третата глава са представени фотографските техники за психологическо въздействие с манипулативна цел. Много ми допада усложнената гледна точка на докторанта към формата и съдържанието на фотографския материал. Конкретните технологични специфики при снимането в частта, обясняваща как да се снима за целите на манипулативното въздействие, са изчерпателно представени – кадриране и отсечка, снимачен план, вътрешнокадров монтаж, композиция, фон, ракурс, осветление и цвят, фокус, дефокус и неостротата и пр. (Тук намирам възможност за успоредяване на техниките не само с киното, но и с тези на телевизионното изображение). Обсъдени са възможностите на обективите според фокусното им разстояние, както и подборът на снимките, който е част от манипулативната стратегия. Любопитството ми пробудиха експериментът на Павел Левицки и типологиите на Ролан Барт за интелектуалеца, хубавеца и пр., тъй като преди години направих експеримент за влиянието на режисираното и стереотипно фотографско изображение на публични личности върху декодирането на техни характеристики и възприемането им от хора от различни националности (тук *Ефтимова, А. Фотографията и стереотипният публичен/частен образ на Балканите в обучението по чужд език // Балканистичен форум. Благоевград: ЮЗУ "Неофит Рилски", 2006, №1-2-3, с. 244-253*). Специално внимание отделям на подглавите, посветени на фотографирането на невербални елементи от поведението на Spectrum-a, които са илюстрирани чрез два стереотипни жеста, запечатани в медийни снимки – вдигнат показалец или юмрук и махаща ръка.

Заявеното още в уводната част собствено изследване на невербални внушения на 12 политически лидери е обособено в четвърта самостоятелна глава според препоръката ми и за да се открият наличието на собствен изследователски инструментариум и работата с емпиричния материал. Напълно приемам наложеното ограничение – да се разгледа само един жест (прегръдката) от тактилната модалност в невербалната политическа комуникация

(снимки от публичните профили на политиците във Фейсбук през 2019 г.). Съвсем уместно е поделянето на лидерите в две групи в зависимост от културната им принадлежност – група ЮГ и група СЕВЕР. Това е предпоставка да се оценят адекватно реакциите на аудиториите, принадлежащи към съответните типове култури. Извадката е достатъчна и коректно изготвена, за да се направят съпоставителни анализи и интерпретации на манипулативния им потенциал. Количествените резултати, представени прегледно в таблица, потвърждават теориите за межкултурните различия в поведенческите стереотипи на индивидуалистичните и колективните общества. Теорията за прайминга обогатява качествения анализ на снимките с прегръдки. Смятам, че в сравнение с предишния вариант на текста е постигнат баланс между количествения и качествения анализ. Отчитането на медийния контекст в интерпретацията би я обогатило.

В заключението са систематизирани резултатите от теоретичните и емпиричните части.

II. Приноси на дисертационното изследване

Част от по-важните постижения на дисертационния текст са:

1. Откриването на оригинални и специфични ракурси на проблема за манипулативното въздействие на фотографското изображение в медиите;
2. Коректно и дисциплинирано провеждане на количествено и качествено изследване на снимки, отразяващи един жест от тактилната модалност в политическата комуникация в социална мрежа;
3. Анализът на внушителен корпус от над 8000 репортажни снимки от цял свят, които са категоризирани за целите на различните глави в дисертацията;
4. Осмисляне на голям масив от библиографски източници и представянето им в систематизирано изложение.
5. Провеждането на интердисциплинарни връзки, които разглеждат проблема в рамките на богатство от научни дискусии.

III. Бележки и препоръки

Докторантът се е съобразил с препоръката ми и е отстранил частта, посветена на опитите да се разграничат значенията на понятията *общуване* и *комуникация*, тъй като вероятно се е съгласил с мнението, че дискусията за разграничаването на двете понятия не води до ясни и използвани резултати. Отпаднала е и подглавата „Медийно въздействие на снимки с шокиращо и потискащо съдържание“, която не се вписваше в тематиката на дисертационния труд. С това решение Иван Захариев е проявил изследователска зрелост. Бих добавила, че същата зрелост е причината, поради която в текста не е намерила място и изключително интересната статия „Визуални внушения чрез снимки с ловни трофеи“, която беше публикувана в сп. „Медии и език“ (бр. 9/2021). Освен дисциплинираност и самовзискателност обаче с тези текстове извън дисертационния проект Иван Захариев показва богатството и разнообразието на изследователската си инвенция и неотслабващ „апетит“ към нови и незавладени изследователски територии.

Остава препоръката да се уеднакви изписването на имената на авторите в дисертационния текст (на едно място първото име се изписва със съкращение, на друго – без съкращение).

IV. Публикации и участия в научни форуми

Докторантът Иван Захариев е представил три отпечатани статии в българско и международно списание.

Според минималните национални изисквания чл. 26, ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ и съответно по чл. 24, ал. 1 на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ (за образователната и научна степен

„доктор“) се изискват 50 точки по Показател 1 от група А, който е изпълнен при наличието на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ и 30 точки по Показатели 4-10 от група Г, които изискват наличие на публикации, остойностени според типа на изданието, в което са публикувани. Иван Захариев е изпълнил изискванията.

V. Заключение

Убедено препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да подкрепят решението на Иван Александрович Захариев да се присъди *образователната и научна степен „доктор“* в научната област 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Медии и комуникации – манипулация в комуникацията).

Дата: 11.11.2022 г.

Рецензент:

Проф. д.н. Андреана Ефтимова